

ЕФЕКТИ РЕГУЛАТОРСКОГ ПОНАШАЊА МАЈКЕ НА УКЉУЧЕНОСТ ОЦА У БРИГУ О ДЕТЕТУ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА *

Ивана Мухић**

Филозофски факултет, Одсек за психологију, Нови Сад

Апстракт. Досадашња истраживања показују да контекст у ком се одвија родитељска улога оца значајно утиче на начин и ниво укључивања оца у бригу о детету. Основни циљ овог истраживања био је да се опишу облици и ефекти регулаторског понашања мајке као специфичног облика интеракције између родитеља која се, као део контекста, сматра значајним чиниоцем укључивања оца у бригу о детету. У истраживању је учествовало 247 парова родитеља из потпуних породица чије је најстарије дете у предшколској установи. Очеви су давали процене сопствене укључености преко Инвентара укључености оца, као и процене изражености регулаторског понашања својих супруга чек листом регулаторског понашања мајки. Мајке су извештавале о својим уверењима о значају и могућностима укључивања оца у бригу о детету, као и о личном задовољству актуелним учешћем свог супруга у заједничкој бризи о детету. Резултати указују на специфичне облике амбиваленције мајки када је у питању заједничко старање о детету што представља форму регулаторског понашања. Чек листом процењена учесталост регулаторског понашања, значајно мења могућности укључивања оца у бригу о детету у овој развојној фази породице која као задатак поставља управо дефинисање родитељских улога и формирање принципа родитељске сарадње.

Кључне речи: укљученост оца у бригу о детету, регулаторско понашање мајки, родитељски савез.

Идеја да је родитељска улога оца значајно одређена ставовима мајке везаним за улогу оца присутна је у истраживањима последњих тридесет година. У опсервационој студији, која је имала за циљ да испита однос између функционалности брачног и кородитељског односа, показало се да је родитељско понашање оца значајно одређено схватањима мајке, што није случај за родитељско понашање мајки (Belsky, 1979). Према схватању неких аутора, мајка утиче на родитељско понашање оца на

* У раду је приказан део резултата из докторске дисертације аутора („Чиниоци укључивања оца у бригу о детету“), одбрањене у јуну 2010. године на Филозофском факултету у Новом Саду.

**E-mail: imihic@ff.uns.ac.rs

један од два начина: (а) отац функционише независно као родитељ или (б) отац моделује своју родитељску улогу у односу на мајку (Grossman *et al.*, 1988). Овим се отвара питање амбивалентности у понашању мајки која може да потиче из чињенице да укљученост отац одузима монопол у одговорностима према кући и детету и стога тражи редефинисање моћи у породици (Allen & Hawkins, 1999). Из овакве амбиваленције развија се *регулаторско понашање мајке*, што је понашање којим мајка поставља границе учешћу оца, онемогућује заједничко старање о детету тако што лимитира оцу могућност учења и развоја кроз свакодневне активности везане за бригу и васпитавање детета.

Новије студије указале су да ставови које мајке имају, утичу на ниво укључености оца у бригу о детету, или на очево вредновање родитељске улоге у контексту формирања идентитета оца (Maurer *et al.*, 2001; Mc Bride *et al.*, 2005; Shawn Matta & Knudson-Martin, 2006; Gordon & Feldman, 2008). Ови ставови мајки односе се на процену значаја укључивања оца и задовољство актуелном укљученошћу свог супруга (De Luccie, 1995, 1996); процену мотивисаности оца за учешће у бригу о детету, његових родитељских вештина и вредности коју даје укључивању оца (Beitel & Park, 1998); посвећеност оца улогама које има у породици (родитељској и брачној) и ван ње (професионална улога) (Mc Bride & Rane, 1997); традиционална уверења о расподели улога у кући и ставове према мушкарцима (Hoffman & Moon, 1999); као и на генералне ставове о начину васпитања деце (Gaertner *et al.*, 2007).

Иако се може процењивати преко ставова мајки, регулаторско понашање је, најчешће, уочљиво кроз обрасце понашања који оца „доводе“ у улогу „помагача“ у заједничком старању о детету, а личну мајчину доминацију у организовању, планирању и распоређивању активности и одговорности у бризи о детету, као и кроз критиковање и надзор очевог понашања (Thompson & Walker, 1989). Амбиваленција везана за укључивање оца чини да оваква понашања буду ненамерна, те мајке често нису свесне ни понашања, ни евентуалних последица које оно може да има (Walker & Mc Graw, 2000).

У истраживањима се као ефекат регулаторског понашања мајке доследно јавља мања укљученост оца (De Luccie, 1995; Fagan & Barnett, 2003; Gaunt, 2008), иако се у лонгитудиналним студијама опажа правилност реципрочности везе између нивоа укључености оца и изражености регулаторског понашања мајке (Cannon *et al.*, 2008). Регулаторско понашање мајке је значајан аспект динамике односа у кородитељској сарадњи у потпуним породицама (Lindsey *et al.*, 2005), али и након развода (Trinder, 2008).

Ален и Хоукинс (Allen & Hawkins, 1999) дефинишу регулаторско понашање кроз три димензије: (а) *стандарди и одговорности* – мајчина тенденција ка постављању ригидних стандарда и граница с циљем не-препуштања дела старања оцу; видљиво кроз директно преузимање нај-већег дела одговорности, или доминацију у расподели бриге и дефинисању начина и области укључивања оца; (б) *екстерна валидација идентитета мајке*; (в) *дихотомија улога оца и мајке* – мајчина очекивања о јасној дихотомији и сферама активности оца и мајке. Истраживачки налази указују да су напред дефинисане димензије регулаторског понашања мајке повезане са различитим предикторима и имају различите ефекте како на укљученост оца, тако и на мајчино самопоштовање, али и на мајчино лично укључивање у бригу о детету и преузимање већег броја активности и одговорности у домаћинству у односу на супруга (Gaunt, 2008). Истраживања родитељске улоге оца у Србији, углавном су се досад бавила ефектима присуства, односно одсуства оца на развој деце (Lečić Toševski i sar., 2001; Vučković, 2004). У скорије време, пажња се посвећује и учествовању оца у подели посла у кући (Mihic i sar., 2006; Petrović, 2007) и квалитету интеракције са дететом (Mihic i Petrović, 2009).

У складу са тенденцијом да се улога оца у кући прецизније опише, али и настојањима да се истраживањем обухвате и чиниоци који могу утицати на квалитет родитељске улоге оца (Mc Bride & Rane, 1998; Mc Hale *et al.*, 2000), у овом раду биће отворена питања везана за значај одређених контекстуалних фактора који могу имати утицаја на ниво и облике укључености оца. Пратећи израженост регулаторског понашања мајки и њен значај за укљученост оца, пажња се усмерава на функционисање родитељског система у целини, односно препознавање чинилаца укључености оца који потичу из интеракције међу родитељима, а који родитељима самима могу да буду видљиви у свакодневном понашању. Најпре, у раду ће бити описане поставке истраживања и резултати који су добијени, а затим ће подаци бити анализирани и дискутовани у контексту теорија развоја породичних улога, али и претходних истраживања у нашој земљи и иностранству везаних за улогу оца и породичне улоге и односе. На крају рада биће приказана разматрања практичне релеванности истраживања и добијених података за праксу рада са породицама у циљу омогућавања оптималних услова за развој детета.

Методологија истраживања

Узорак истраживања. У истраживању је учествовало 247 парова (247 мајки и 247 очева) са територије Новог Сада, Кикинде, Жабља и околних села. Испитаници су просечно осам година у браку. Већина мајки (60.2%) има завршену средњу школу, док је број мајки са основном школом 12.4%, док је 27% мајки завршило вишу школу, факултет или последипломске студије. Највећи број очева такође има средњу стручну спрему (71.2%). Већина, тачније 83.8% очева и 63.4 % мајки је запослено. Узорком су обухваћене породице које имају од једног детета до четворо деце. Већина породица има двоје деце (63.4%). Узорком су обухваћене само породице чије је најстарије дете у предшколској установи, или је узраста који не излази изван оквира развојне фазе потпуног родитељства. Већина аутора сагласна је да се у овој развојној фази поставља темељ кородитељске сарадње и подршке (родитељски савез) у бризи о детету. У том смислу, укљученост оца се дефинише у овој развојној фази породице, а могуће је перципирати и ставове мајке по питању значаја, задовољства и могућности актеуленог укључивања свог супруга у бригу о детету.

Испитаници су били упознати са основним циљем истраживања и процедуром. Испитивање је било анонимно, а упитници пара су шифрирани пре поделе и дељени случајним избором. Испитаницима је, уколико се јавила потреба, дат увид у, упитницима процењен, квалитет односа унутар породице, а понуђено им је саветовање уколико нека од поменутих тема представља актуелну, трајну или антиципирану тешкоћу у функционисању породице.

Инструменти. Регулаторско понашање мајке мерено је *Чек листом регулаторског понашања мајки* конструисаном за потребе овог истраживања према смерницама које су за операционализацију конструкта регулаторског понашања мајки доступне испитаницима на Интернету. Чек листа обухвата једанаест примера понашања која се јављају у свакодневној расподели бриге о детету и која указују на процењени дисбаланс у компетенцијама за испуњавање родитељске улоге очева и мајки. Намењена је очевима који на петостепеној скали процењују у којој мери је описано понашање присутно код њихове супруге. Чек листа је показала веома добру поузданост. Кронбахов алфа коефицијент износи .79. Теоријски минимум на инструменту је 11, а максимум 55, а виши скор указује на учесталија понашања регулације од стране мајке.

Уверења мајки о потребама, значају и могућностима укључивања оца у бригу о детету мерена су сетом отворених и затворених питања којима је мајка могла да изрази и аргументује свој став о потреби, значају и могућностима укључивања свог супруга у бригу о детету. Посебан сет питања, такође, отвореног и затвореног типа, био је намењен процени и аргументацији мајчиног задовољства досадашњом укљученошћу свог супруга у бригу о деци.

У овом истраживању коришћена је модификована кратка форма *Инвентара укључености оца* (Inventory of Father Involvement) (Bradford *et al.*, 2002). Из оригиналне верзије је искључена супскала помоћ око домаћих задатака, као и ставке које се односе на пружање, пре свега, материјалне подршке развоју деце након развода будући да су у узорак укључене само потпуне породице. Инструмент примењен у истраживању након модификација има 23 ставке на којима очеви процењују колико су, у последњих месец дана, били укључени у описане активности које припадају директним (доступност и заједничко време са дететом, дисциплиновање) и индиректним (подшка у образовању, омогућавање напредовања – материјално збрињавање) облицима интеракције са дететом. Петостепеној скали Ликертовог типа, додата је, као и у оригиналном облику, опција која очевима даје могућност да изразе да у наведеном облику интеракције са дететом не учествују. У овом истраживању инструмент је показао задовољавајућу поузданост (вредност алфа коефицијента износи .91 за целу скалу), као и у ранијим применама инструмента (Schorpe-Sullivan *et al.*, 2004). Инструмент је у истраживању коришћен као једнодимензионалан (теоријски минимум 0 максимум 115), тако да већи скор указује на већу самопроцењену укљученост оца.

Резултати истраживања

Самопроцена укључености очева у бригу о детету. Просечан скор на *Инвентару укључености оца* указује на правилност да очеви себе процењују као високо укључене у бригу о детету (Табела 1).

Табела 1: Дескриптивни показатељи за укљученост оца

	Минимум	Максимум	Средња вредност	Sd
Укљученост оца	1	115	95.79	15.27

Разлике у укључености оца нису уочене с обзиром на запосленост очева и мајки, што може бити ефекат узорка у ком је несразмеран број испитаника који припадају категоријама запослених и незапослених особа.

Учесталост и карактеристике регулаторског понашања мајке процењеног од стране оца. Просечан скор на *Чек листи регулаторског понашања мајке* указује на процењену израженост регулаторског понашања у домену средњих теоријских вредности (Табела 2).

Табела 2: *Дескриптивни показатељи за регулаторско понашање мајке*

	Минимум	Максимум	Средња вредност	Sd
Регулаторско понашање мајке	11	43	24.37	6.55

Учесталост појединачних мерених понашања указује да се најучесталијим процењују понашања из домена дисбаланса улога и примата мајке у старању о детету (Табела 3).

Табела 3: *Учесталост појединих облика регулаторског понашања мајки**

	Стално	Често	Понекад	Ретко	Никад
Уколико сте нешто урадили око детета, поново уради ту исту ствар („да поправи“).	4.3	8.5	31.6	32.9	22.6
Упућује критике на начин на који сте урадили нешто око детета.	2.1	13.2	30.3	38.9	15.4
Чини Вам се да има нереалне захтеве које треба да испуните да бисте се, према њеном мишљењу, на адекватан начин бринули о детету.	1.3	8.2	20.2	30.5	39.9
Умањује или онемогућава ваше покушаје да будете ауторитет детету.	1.7	3	11.2	20.2	63.9
Превиђа да радите нешто од послова у кући.	2.1	5.6	26.6	30.5	35.2
Она планира, распоређује и организује бригу о детету.	28.3	46.6	15	6	4.3
Не препушта вам лако неку од својих уобичајених брига око детета.	3.4	8.6	26.6	30.9	30.5
Потребно је да је стално уверавате да је она добра мајка.	1.7	2.1	12.4	17.2	66.5
Верује у традиционалну расподелу мушких и женских послова.	10.3	7.7	24	21.5	36.5
Према Вама се понаша као да сте јој помагач у свакодневној бризи о детету.	2.6	2.6	12.4	18.8	63.7
Замоли Вас за помоћ у бризи о детету, а онда Вам даје прецизне инструкције како то да урадите.	3	12	26.5	25.2	33.3

* у табели су приказани валидни проценти

С друге стране, изразито ниско учестала понашања тичу се хостилних форми дисбаланса у улогама попут онемогућавања заузимања позиције ауторитета према детету (83 % очева процењује да се ово понашање догађа ретко или никад), давања статуса помагача оцу (82%) и томе слично.

Иако очеви процењују да запослене мајке имају нешто више изражена регулаторска понашања, ова разлика није статистички значајна. Такође, није уочена разлика ни с обзиром на то да ли су очеви запослени или не. Број деце у породици, образовање оца, нити године у браку, такође не мењају значајно процењену израженост регулаторског понашања мајки. Када је у питању ниво образовања мајки, међутим, уочена је правилност да мајке са завршеном основном школом имају најизраженије регулаторско понашање, док је такво понашање код мајки са завршеном средњом школом најмање изражено ($F=3.64$; $p<.05$).

Дескриптивни показатељи за уверења мајки о значају укључивања оца у бригу о детету. Од укупног броја мајки које су одговориле на питање о значају укључивања оца у бригу о детету, највећи број њих, тачније 93.9%, процењује да је укључивање оца у бригу о детету веома важно или важно у великој мери. Исто тако 82.7% мајки сматра да је такав облик интеракције између оца и детета заиста и могућ. У аргументацији значаја укључивања оца у бригу о детету (Табела 4) највише мајки, тачније 44.96% њих, наводи интересе детета, у смислу става да је за правилан развој, добро васпитање и слично, потребно старање оба родитеља. Такође, велики број мајки (38.76%) наводи разлоге који упућују на формираност или захтев за формирањем кородитељских релација (заједничка одговорност за дете, допуњавање међу родитељима везано за васпитање и бригу о детету, подршку међу родитељима и слично).

Табела 4: Уверења мајки о значају укључивања оца (приказ категорија одговора)

Зашто отац треба да учествује у бризи о детету?	Учесталост одговора
Да замени маму	1.55%
Обоје смо родитељи (дељена одговорност, кородитељски однос, допуњавамо се, подршка)	38.76%
Једино је мајка важна (биолошки приоритет, боља спремност, због рађања, матерински инстинкт, култура)	9.30%
Детету су потребна оба родитеља	44.96%
Отац је важан ауторитет	3.86%

Дескриптивни показатељи задовољства мајки актуелном укљученошћу свог супруга у бригу о детету. Највећи проценат мајки (72.9%) из-

ражава задовољство тренутном укљученошћу свог супруга у бригу о детету, док 22% мајки или није задовољно, или има потребу за другачијим обликом ангажовања свог супруга. Упркос овом резултату, аргументи 12% мајки указују на то да су оне у потпуности задовољне нивоом и областима укључености њиховог супруга у бригу о детету (Табела 5). Остале мајке које су дале допуну својој процени (укупно 49.79% мајки) изнеле су различите „замерке“ ангажовању свог супруга. Мајке истичу потребу да отац више изражава емоције и буде емотивно ближи и отворенији детету (8.13%), да посвећује више пажње деци у смислу конкретних заједничких активности (17.07%), да појача доследност у понашању (15.44%) и слично. Срећу се и одговори који се тичу давања биолошког примата мајци као родитељу. Највише мајки, 61.76% њих, истовремено наводи да је „немогуће“ или „тешко оствариво“ да се отац укључује у старање о детету, због тога што „нема довољно слободног времена“. Као разлог недостатку слободног времена наводи се „запосленост“, „обавезе везане за посао“, „затрпаност и оптерећеност послом“ и слично. Велики проценат мајки (61.84%) које су дале ове наводе су запослене и живе у породицама у којима су оба партнера у радном односу.

Табела 5: Задовољство мајки укљученошћу оца
(приказ категорија одговора)

Шта бисте волели да Ваш супруг другачије ради, када је у питању његова укљученост у бригу о детету?	Учесталост одговора
Ништа	12.20%
Да мање ради (има више слободног времена, више обавеза везаних за посао, мање да брине о послу, другачије радно време, уморан због посла, затрпан послом, очеви обично имају обавеза)**	61.79%
Да изрази емоције (буде стрпљивији, блажи, дружељубивији, да има више разумевања)	8.13%
Да посвети више пажње деци (укљученији, шетња, разговор, радне навике, квалитетније време, игра, хигијена)	17.07%
Да не наседа на манипулацију (озбиљније да разговара, да буде ауторитет, строжи, да не наседа на сузе, да не попусти)	15.44%

** Од укупног броја жена које су дале одговор из ове категорије 61.84% је запослено, а 38.16% није.

Нису уочене статистички значајне разлике у позитивности уверења о значају укључивања оца у бригу о детету, нити у актуелном задовољству мајке укљученошћу свог супруга у бригу о детету с обзиром на запослење оба родитеља, број деце у породици, нити с обзиром на ниво образовања оба родитеља. Број година у браку значајно, али ниско, ко-

релира са већим значајем који мајка придаје укључивању оца у бригу о детету и то тако да што је пар дуже у браку, мајке сматрају да је важније да се отац укључи у бригу о детету ($r = -.13$; $p < .05$).

Ефекти регулаторског понашања мајке на укљученост оца. Са претпоставком да се одређено понашање јавља као мање или више директни ефекат одређених уверења, у хијерархијску регресиону анализу у првом кораку унета су уверења о значају и актуелно задовољство мајке укљученошћу оца, а у другом процена изражености регулаторског понашања мајке (критеријум варијабла је укљученост оца).

Табела 6: Резултати хијерархијске регресионе анализе

	R	R ²	F	p	Значајност доприноса
Модел 1	.250	.063	7.006	.001	/
Модел 2	.325	.105	8.209	.000	.002

Легенда. Модел 1: предиктори – уверења мајке о значају укључивања оца у бригу о детету и мајчино задовољство укљученошћу. Модел 2: предиктори – уверења мајке о значају укључивања оца у бригу о детету и мајчино задовољство укљученошћу; регулаторско понашање мајке.

Табела 7: Парцијални доприноси варијабли

		β	p
Модел 1	Уверење о значају	-.107	н. з
	Задовољство укљученошћу	-.208	.003
Модел 2	Уверење о значају	-.082	н. з
	Задовољство укљученошћу	-.094	н. з
	Регулаторско понашање мајке	-.240	.002

Резултати указују да се у другом кораку проценат објашњене варијансе значајно мења (Табела 6). Увођењем очеве процене понашања мајке, самостални доприноси уверења о значају укључивања оца се понижтавају (Табела 7), те се бележи ефекат процењеног регулаторског понашања мајки и то тако да је укљученост оца мања у породицама у којима отац процењује регулаторско понашање своје супруге као израженије.

Анализа података

Хипотеза о регулаторском понашању мајки (De Luccie, 1995; Allen & Hawkins, 1999) претпоставља да постоји одређени сет уверења који се односи на ставове и задовољство мајки у вези са укључивањем оца у

бригу о детету, што резултира различитим понашањима којима мајка регулише учешће свог супруга у свакодневним активностима са дететом. Овим радом обухваћене су кратке процене ових уверења, али и очева процена изражености оних понашања код своје супруге која припадају домену регулаторских. Најучесталија понашања мајки, према проценама очева тичу се њене доминације у подели одговорности и активности везаних за бригу о детету. Ова процена не варира без обзира на број деце у породици, запослење мајки и оца, или број година у браку. Уочена је, међутим, правилност да је регулаторско понашање најизраженије у породицама у којима је мајка ниског образовања.

Уверења мајки о значају укључивања оца у бригу о детету су углавном позитивна и као најучесталији аргументи наводе се интереси здравог развоја детета и захтев за заједничком одговорношћу и формирањем кородитељске сарадње у бризи о детету и формулацију васпитних правила у породици. Задовољство мајки актуелном укљученошћу очева је такође веома високо. Међутим, мајке истовремено наводе различите „допуне“ које утичу на квалитет испуњавања родитељске улоге оца. На пример, активно и директно учешће оца у интеракцији са дететом, већа емотивна инвестираност и слично. Ефекти ова два сета уверења мајки на укљученост оца нису уочени и њихов значај је далеко мањи од значаја самог процењеног понашања. Међутим, подаци који су добијени овим сетом питања указали су на специфичну динамику везану за родитељске улоге у породицама. Наиме, већина мајки сматра да није могуће да отац буде идеално укључен, или бар да се улоге старатеља балансирано деле међу родитељима. Као основни разлог наводе запосленост и обавезе везане за професионалну улогу (везано за радно време, тип посла, квалитет релација на послу, стрес и слично). Ово наводе у великом проценту и мајке које су незапослене, али и мајке које раде. Истраживања домаћих аутора указују да адолесценти у већој мери, приликом процене расподеле улога у кући, активности везане за посао приписују оцу, а у веома ниском проценту мајкама, иако су оба родитеља у породици запослена (Mihic i sar., 2006; Petrović, 2007). Инострана истраживања указују да количина посла, тип посла, стрес и обавезе везане за професионалну улогу утичу на време које отац проведе са дететом, као и на квалитет остварене интеракције (Fluori & Buchanan, 2003). Надаље, налази истраживања показују да мајчина процена чинилаца који онемогућавају укљученост оца директно утиче на његову бригу о детету (Futris & Schorpe-Sullivan, 2007). Подаци добијени овим истраживањем потенцијално указују и на уверење којим се претпоставља да је за активно и квалитетно испуњавање родитељске улоге

оца потребно слободно време и време одвојено од одговорности везаних за друге улоге које отац има. Поставља се питање да ли је у нашој култури активно учешће оца још увек опција, у односу на облигаторну природу активног учешћа мајки у бризи о детету. Оно што мајке описују као „допуну“ пожељном испуњавању родитељске улоге оца представља очекивање мајки да се родитељска улога оца помери ка централној улози у хијерархији улога које отац има. Међутим, истовремено мајке наводе разлоге због којих остваривање централне улоге оца није могуће. Овим резултатима је описан један од аспеката амбивалентности за коју се претпоставља да се налази у основи динамике регулаторског понашања мајки (Walker & Mc Graw, 2000). Такође, мајчино задовољство, с једне стране, и очева задовољавајућа самопроцена укључености у бригу о детету, с друге стране (чак и када мајке процењују да активно учешће у аспектима директне интеракције и емотивне размене доследно недостаје), чувају породицу од промена у дефинисању родитељских улога. Правилност да захтев за егалитаризацијом родитељских улога представља додатни стрес за породицу, препознала су и друга истраживања (Amato & Booth, 1995). У том смислу, регулаторско понашање мајке могло би да буде у функцији смањења стреса и тензије у породицама везано за редефинисање родитељских улога. И нека теоријска становишта поткрепљују функционалност овакве динамике. Еволуционистичка уверења, на пример, претпостављају да традиционална расподела улога није ствар уверења, него биолошког механизма адаптације без вишка тензије (Ћудина-Обрадовић & Обрадовић, 2006). Питање је међутим, колико су (дуго) породице спремне да задржавају тензију везану за организацију око бриге о детету и који механизми се при том, унутар породице, активирају и троше.

Самостални ефекти регулаторског понашања мајки на укљученост оца су релативно ниски и описују око 10% укупне варијансе укључености оца. Иако је величина ефекта ниска, она указује на правилност да очеви који своје супруге процењују као регулаторе у мањем степену учествују у бризи о детету, што је у складу са свим досадашњим истраживањима из ове области (De Luccie, 1995; 1996; Fagan & Barnett, 2003; Gaunt, 2008). Мада су у радовима Де Лучијеве уочени самостални ефекти регулаторског понашања већи од овде уоченог (De Luccie, 1995; 1996), каснија су истраживања указивала на сличне вредности ефеката оних који су добијени у овом истраживању (Fagan & Barnett, 2003). Основна замерка досадашњим истраживањима била је упућена тенденцији истраживача да се ослањају на мајчине перцепције укључености оца (Gaunt, 2008). Ово истраживање указује да се исте правилности ве-

зане за релацију између регулаторског понашања мајке и укључености оца могу уочити и када се подаци о укључености базирају на самопроцени очева.

Закључак и импликације истраживања

У развоју породице има више прелазних тачака и свака од њих представља развојну кризу. Стрес који оне намећу породици потиче, пре свега, из захтева за редефинисањем до тада успостављених улога, релација, правила и расподеле одговорности, а са циљем што функционалније адаптације на новонастале развојне промене (на пример: рођење новог члана). Ретко која развојна криза породице (транзициона тачка) се сматра толико стресном колико прелазак у родитељство и формирање породице (тријаде). Рађањем детета, фокус динамике породице помера се ка успостављању кородитељских односа, дефинисању васпитних начела и понашања, подела улога у бризи о детету и слично. На индивидуалном нивоу, то значи да сваки партнер треба да редефинише и употпуни свој идентитет прихватањем идентитета оца или мајке, те да развије нове капацитете за препознавање новоразвијених потреба, везаних пре свега за партнерову улогу родитеља и развој компетенција за њу. На нивоу релација, промене се очитују, пре свега, у дефинисању начина функционисања родитељског савеза као „тела“ унутар породичног система, одговорног за дефинисање родитељског функционисања оца и мајке, васпитних начела и вредности, као и облика заједничког старања о детету.

Једна од базичних претпоставки теорија развоја породице јесте та да се здрав развој породичних улога и односа темељи, између осталог, на адекватном решавању развојних задатака у оквиру појединих фаза. У том смислу, значај развоја сарадње међу родитељима, па и укључености оца огледа се не само у функционалном дефинисању родитељске улоге оца и мајке, њихове међусобне подршке и развоју родитељског супсистема који ће моћи да доноси одлуке о васпитању и збрињавању деце, већ и у томе да поставља темељ за даље адекватно родитељско праћење развоја детета, одговарање на њихове потребе и подршку за решавање наредних развојних задатака.

Подршка укључивању оца доприноси креирању оптималних услова за развој детета. Подаци из истраживања приказаног овим радом дају значајне смернице за едукацију родитеља о организацији заједничке бриге о детету указујући на то да се радом на превенцији регулаторског понашања може постићи значајан помак ка егалитарнијој подели

улога у кући и уједначенијем учешћу оба родитеља у развоју деце и формирању родитељског савеза у ком доминира међусобна подршка за креирање и испуњавање васпитних циљева оба родитеља. Овако формиран односи свакако су протективни фактор за породицу и дају значајне темеље за адекватно решавање развојних задатака у фази када се дефинишу родитељске улоге, а тиме и темељ за даљи здрав развој породице.

Коришћена литература

- Allen, S. & A. Hawkins (1999): Maternal gate-keeping: mothers beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work, *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 61, No. 1, 199-212.
- Amato, P. & A. Booth (1995): Changes in gener role attitudes and perceived marital quality, *American Sociological Review*, Vol. 60, No. 1, 58-67.
- Beitel, A.H. & R.D. Park (1998): Parental involvement in infancy: the role of maternal and paternal attitudes, *Journal of Family Psychology*, Vol. 12, No. 2, 268-288.
- Belsky, J. (1979): The interrelation of parental and spousal behavior during infancy in traditional nuclear families: an explanatory analysis, *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 41, No. 4, 749-755.
- Bradford, K., A.J. Hawkins, R. Palkowitz, S. Christiansen, R.D. Day & V. Call (2002): The Inventory of father involvement: a pilot study of a new measure of father involvement, *The Journal of Men's Studies*, Vol. 10, No. 2, 183-196.
- Cannon, E., S. Schoppe-Sullivan, S. Mangelsdorf, G. Brown & M. Sokolowski (2008): Parent characteristics as antecedents of maternal gatekeeping and fathering behavior, *Family Process*, Vol. 47, No. 4, 501-519.
- Čudina-Obradović, M. & J. Obradović (2006): *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
- De Luccie, M.F. (1995): Mothers as gate-keepers: a model of maternal mediators of fathers' involvement, *Journal of Genetic Psychology*, Vol. 156, No. 1, 115-131.
- De Luccie, M.F. (1996): Mothers: influential agents in father-child relations, *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, Vol. 122, No. 3, 285-307.
- Fagan, J. & M. Barnett (2003): The relationship between maternal gate-keeping, paternal competence, mother attitudes about the father role and father involvement, *Journal of Family Issues*, Vol. 24, No. 8, 1020-1043.
- Fluori, E. & A. Buchannan (2003): The role of father involvement in children later mental health, *Journal of Adolescence*, Vol. 26, No. 1, 63-78.
- Futris, T. & S. Schoppe-Sullivan (2007): Mothers' perception of barriers, parenting alliance, and adolescent fathers' engagement with their children, *Family Relations*, Vol. 56, No. 3, 258-269.
- Gaertner, B., T. Spinrad, N. Eisenberg & K. Greving (2007): Parental childrearing attitudes as correlates of father involvement during infancy, *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 69, No. 4, 962-976.
- Gaunt, R. (2008): Maternal gatekeeping: antecedentes and consequences, *Journal of Family Issues*, Vol. 29, No. 3, 373-395.
- Gordon, I. & R. Feldman (2008): Synchrony in the triad: a microlevel process model of coparenting and parent-child interaction, *Family Process*, Vol. 47, No. 4, 465-479.
- Grossman, F.K., W.S. Pollack & E. Golding (1988): Fathers and children: predicting the quality and quantity of fathering, *Developmental Psychology*, Vol. 24, No. 1, 82-91.

- Hoffman, C. & M. Moon (1999): Women's characteristics and gender role attitudes: support for father involvement with children, *Journal of Genetic Psychology*, Vol. 160, No. 4, 411-418.
- Lečić Toševski, D., S. Draganić Gajić & D. Stojanović (2001): Poremećaji ličnosti i porodični odnosi, *Psihijatrija danas*, Vol. 33, Br. 1-2, 101-112.
- Lindsey, E.W., Y. Cladera & M. Colwell (2005): Correlates of coparenting during infancy, *Family Relations*, Vol. 54, No. 3, 346-359.
- Maurer, T.W., J.H. Pleck & T.R. Rane (2001): Parental identity and reflected-appraisals: measurement and gender dynamics, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 63, No. 2, 309-321.
- Mc Bride, B. & T.R. Rane (1997): Role identity: role investments and paternal involvement with their preschool age children, *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 12, No. 2, 173-197.
- Mc Bride, B., G. Brown, K. Bost, N. Shin, B. Vaughn & B. Korth (2005): Paternal identity, maternal gatekeeping and father involvement, *Family Relations*, Vol. 54, No. 3, 360-372.
- Mc Bride, B. & T.R. Rane (1998): Parenting alliance as predictor of father involvement: an exploratory study, *Family Relations*, Vol. 47, No. 3, 229-236.
- Mc Hale, J., R. Kuersten-Hogan, A. Lauretti & J. Rasmussen (2000): Parental reports of coparenting and observed coparenting behavior during the toddler period, *Journal of Family Psychology*, Vol. 14, No. 2, 220-236.
- Mihić, I., M. Zotović & J. Petrović (2006): Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine, *Pedagoška stvarnost*, Vol. 52, No. 1-2, 118-134.
- Mihić, I. & J. Petrović (2009): Percepcija kvaliteta odnosa unutar porodice: iskustvo adolescenata iz Srbije, *Primenjena psihologija*, Vol. 2, No.4, 369-384.
- Petrović, J. (2007): Odnosi u porodicama u Vojvodini: podela uloga, vaspitno ponašanje roditelja i porodična klima; u M. Zotović (ur): *Porodice u Vojvodini: karakteristike i funkcionalnost* (23-46). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Schoppe-Sullivan, S., B. Mc Bride & M. Ringo Ho (2004): Unidimensional versus multidimensional perspectives on fathers involvement, *Fathering*, Vol. 2, No. 2, 147-163.
- Shawn Matta, D. & C. Knudson-Martin (2006): Father responsibility: couple processes and co-construction of fatherhood, *Family Process*, Vol. 45, No. 1, 19-37.
- Thompson, L. & A.J. Walker (1989): Gender in families: women and man in marriage, work and parenthood, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 51, No. 4, 845-871.
- Trinder, L. (2008): Maternal gate closing and gate opening in postdivorce families, *Journal of Family Issues*, Vol. 29, No. 10, 1298-1324.
- Vujović, T. (2004): Uticaj poremećaja porodičnih odnosa na psihosocijalni razvoj djece u porodicama očeva alkoholičara, *Socijalna misao*, Vol. 11, No. 3-4, 51-70.
- Walker, A. & L. Mc Graw (2000): Who is responsible for responsible fathering? *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62, No. 2, 563-569.

Примљено 14.08.2010; прихваћено за штампу 16.11.2010.

Ivana Mihić
EFFECTS OF MATERNAL GATE-KEEPING BEHAVIOUR
ON FATHER INVOLVEMENT IN CARE OF A PRE-SCHOOL CHILD
Abstract

The research so far indicates that the context in which the father's role takes place significantly influences the form and level of father involvement in taking care of the child. The primary goal of this research was to describe the forms and effects of ma-

ternal gate-keeping behaviour as a characteristic form of interaction between parents which is, as part of the context, considered a significant factor in father involvement in care of the child. Research participants were 247 parental couples from complete families whose oldest child attended a pre-school institution. Fathers provided assessments of their own involvement via the Father Involvement Inventory, as well as assessments of prominence of gate-keeping behaviour in their wives via the checklist of maternal gate-keeping behaviour. Mothers reported on their beliefs about the importance and possibilities of father involvement in care of the child, as well as on their personal satisfaction with the current involvement of their husband in the joint care of the child. The results point out to the particular forms of mothers' ambivalence when it comes to the joint care of the child, which is a form of gate-keeping behaviour. The frequency of gate-keeping behaviour, assessed by the checklist, significantly changes the possibilities of father involvement in taking care of the child in the developmental phase of the family, having in mind that the task of this phase is precisely the definition of parental roles and formation of parent cooperative principle.

Key words: father involvement, maternal gate-keeping behaviour, parenting alliance.

Ивана Михич

ЭФФЕКТЫ РЕГУЛЯТОРСКОГО ПОВЕДЕНИЯ МАТЕРИ
НА ВКЛЮЧЕННОСТЬ ОТЦА В ЗАБОТУ
О РЕБЕНКЕ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Резюме

Проведенные до сих пор исследования показывают, что контекст, в котором разворачивается родительская роль отца, в значительной мере воздействует на способ и уровень включенности отца в заботу о ребенке. Основная цель данного исследования – описать формы и эффекты регуляторского поведения матери как специфической формы взаимодействия между родителями, которая, как часть контекста, считается важным фактором включения отца в заботу о ребенке. В исследовании участвовали 247 родительских чет из полных семей, старший ребенок которых находится в учреждении дошкольного воспитания и образования. Отцы высказывали оценку о своей включенности на основании Инвентаря включенности отца, а также об оценке регуляторского поведения своих супругов на основании каталога регуляторского поведения матерей. Матери высказывали свои убеждения о значении и возможностях включения отца в заботу о ребенке, а также о личном удовольствии актуальным участием своего супруга в общую заботу о ребенке. Результаты исследования указывают на специфические формы амбиваленции матерей по вопросу об общей заботе о ребенке, что является формой регуляторского поведения. На основании каталога оцененная частотность регуляторского поведения в значительной мере меняет возможности включения отца в заботу о ребенке на данном этапе развития семьи, задачей которой является именно определение родительских ролей и становление принципов сотрудничества между родителями.

Ключевые слова: включенность отца в заботу о ребенке, регуляторское поведение матерей, родительский союз.